

Podíl českých a slovenských zoologických zahrad na chovu vzácných druhů savců

Contribution of Czech and Slovak zoos to keeping of endangered mammal species

Jiří VOLF

Terronská 14, 160 00 Praha 6

došlo 27. 3. 2009

Abstract. To the 1st January 2008, there were kept 73 species of endangered mammals species (forms) in 19 Czech and Slovak zoological gardens. In 2007, there were bred both two species extinct in the wild (EW) and from 20 critical endangered species (CR), 12 ones were bred, while from 51 endangered species (EN), 28 ones were bred. In five zoos, one third of this species number (all three categories) was kept. Breeding of artiodactyls was the most successful.

Key words. Czech and Slovak zoos, endangered species, mammals, keeping.

Evidence zvířat a průběžná dokumentace jejich chovu je nezbytnou součástí činnosti každé zoologické zahrady. Slouží především chovatelům samotným k snažší orientaci při sestavování chovných skupin, nabídce a poptávce jedinců, sledování dlouhověkosti, etologických projevů a zejména vyhodnocování (ne)úspěšnosti v reprodukci sledovaných zvířat.

Zvlášť cenné informace lze získat, je-li evidence a dokumentace prováděna (za stejných kritérií) větším počtem zoologických zahrad v určitém regionu nebo dokonce v celostátním měřítku. Teprve v této “konkurenci” lze porovnat konkrétní výsledky chovatelského snažení jednotlivých zoo.

Protože jedním z hlavních úkolů zoologických zahrad je chov vzácných druhů zvířat, věnujme pozornost savcům uvedeným v prvních třech kategoriích mezinárodní Červené knihy (RED DATA BOOK 2007) a chovaným v roce 2007 v devatenácti českých a slovenských zoologických zahradách. Podklady poskytuje *Ročenka Unie českých a slovenských zoologických zahrad* (ANONYMUS 2007).

Z uvedených 73 vzácných druhů (forem) savců se 42 rozmnožovalo (tab. 2): oba dva v přírodě vyhubené (EW), 12 z 20 kriticky ohrožených (CR) a 28 z 51 ohroženého (EN). Nejlepší výsledky chovu vykazují sudokopytníci: z 18 uvedených druhů se rozmnožovalo 15. Získané údaje shrnujeme do přehledu rozmnožování druhů všech tří kategorií v jednotlivých zoologických zahradách. Aby přehled poskytl větší vypovídající hodnotu o úspěšnosti každé zoo, připojujeme i celkový počet všech chovaných druhů a jedinců, jak je uvádějí jednotlivé zahrady ve Výroční zprávě Unie českých a slovenských zoologických zahrad (ANONYMUS 2007) (tab. 1).

Čtyři zoologické zahrady (Dvůr Králové nad Labem, Ústí nad Labem, Liberec, Ostrava) měly k 1. lednu 2008 ve svých chovech savců více jak z pětiny zastoupeny druhy v přírodě vyhubené, kriticky ohrožené a ohrožené. Pět zoologických zahrad (Olomouc, Dvůr Králové nad Labem, Praha, Bojnice, Jihlava) z těchto svých druhů rozmnožovaly více jak třetinu.

Hodnocení údajů může být ovlivněno krátkostí sledované doby, omezenou reprodukcí některých druhů, případně (z dlouhodobého hlediska) změnou druhové skladby expozic. Předložené údaje však poskytují základní přehled o aktuální úspěšnosti jednotlivých českých a slovenských zoologických zahrad v chovu vzácných druhů savců.

Tab. 1. Přehled úspěšnosti českých a slovenských zoologických zahrad v chovu vzácných druhů savců. 1 – počet chovaných v přírodě vyhubených, kriticky ohrožených a ohrožených druhů savců; 2 – z nich se rozmnožovalo v roce 2007; 3 – celkový počet chovaných druhů savců; 4 – celkový počet chovaných jedinců savců

Table 1. Review of successfulness of the Czech and Slovak zoological gardens in breeding of rare mammals. 1 – number of the species extinct in the wild, critically endangered and endangered mammal species; 2 – from which were successfully bred in 2007; 3 – whole number of the kept mammal species; 4 – whole number of the kept individuals of mammals

zoo (kód země) zoo (country code)	zkratka abbreviation	1	2	3	4
Bojnice (SK)	BO	15	6	82	353
Bratislava (SK)	BA	17	5	88	711
Brno (CZ)	BR	12	2	74	317
Děčín (CZ)	DĚ	7	2	51	130
Dvůr Králové nad Labem (CZ)	DK	24	10	78	915
Hodonín (CZ)	HO	7	1	42	135
Chomutov (CZ)	CH	8	2	75	426
Jihlava (CZ)	JI	11	4	65	281
Košice (SK)	KO	7	2	69	464
Lešná u Zlína (CZ)	LE	7	1	44	261
Liberec (CZ)	LI	16	4	60	377
Ohrada u Hluboké (CZ)	OH	–	–	34	149
Olomouc (CZ)	OL	14	6	91	634
Ostrava (CZ)	OS	16	4	68	372
Plzeň (CZ)	PL	15	5	220	1413
Praha (CZ)	PR	29	12	170	1177
Spišská Nová Ves (SK)	SP	3	–	35	96
Ústí nad Labem (CZ)	ÚS	22	6	81	284
Vyškov (CZ)	VY	–	–	63	197

U některých uvedených druhů zoologické zahrady pravděpodobně nevyužily plně jejich reprodukčních možností. Máme na mysli druhy, o které není mezi chovateli přiměřená poptávka a u nichž se v současnosti neuvažuje o konečném chovatelském cíli – reintrodukci.

U velkých predátorů se omezování chovu řídí etologickými hledisky. Šelma chovaná dlkouhodobě v lidské péči víceméně ztrácí instinkty obranné, sociální i potravní; s člověkem přichází denně do styku, ten jí neklade žádný odpor je tedy potenciálně snadnou kořistí. Nemožnost vysazení nebezpečných zvířat se současným zákazem importu jedinců z volné přírody vede ovšem k trvalému snižování genetické variability (VOLF 2009). Ani u býložravců nelze předpokládat, že reintrodukce je řešením případné populační exploze v zajetí chovaných druhů. Ztěžuje ji nejčastěji celková degradace přirozeného prostředí. Ta bývá tím výraznější, čím delší je časový odstup mezi zánikem původní a vysazením nové populace. Případ koní Převalského ukázal, s jak náročnou a obtížnou aklimatizací nově přichozích jedinců musíme zejména v počátečním období počítat (VOLF 2002).

Zcela zásadní a dlouhodobou překážkou pro reintrodukci vzácných savců jsou ovšem politické a vojenské konflikty. Početní stavy v současnosti nejohroženějšího koňovitého kopytníka světa, osla somálského, rostou v českých i světových zoologických zahradách (VOLF 2008b), ale celková situace v “Africkém rohu” (Somálsko, Eritrea) vylučuje v dohledné době jeho účinnou reintrodukci (VOLF 2008a). Zoologické zahrady se tak v tom případě musejí spokojit s funkcí genetické banky. Omezený zájem věnují zoologické

Tab. 2. V přírodě vyhubení (EW), kriticky ohrožení (CR) a ohrožení (EN) savci chovaní v českých a slovenských zoologických zahradách k 1. lednu 2008. Zoo chovající příslušný druh je uvedena zkratkou (viz tab. 1), pokud je vytištěna **tučně**, druh se v ní roku 2007 rozmnožoval, resp. se narodila živá mláďata Table 2. Extinct (EW), critically endangered (CR) and endangered (EN) mammals kept in Czech and Slovak zoological gardens on 1 January 2008. The zoo that is keeping the respective species is noted by an abbreviation (see Table 1), if the abbreviation is printed in **bold**, the species was successfully bred in 2007 and young were born alive, respectively

české jméno Czech name	vědecké jméno scientific name	kategorie category	chovatel keeper
kaloň zlatý	<i>Pteropus rodricensis</i>	CR	JI, OL, PL, PR
lemur tmavý Sclaterův	<i>Eulemur macaco flavifrons</i>	CR	OS
vari červený	<i>Varecia rubra</i>	CR	BO, JI, LE, OS, PL, PR, ÚS
vari černobílý	<i>Varecia variegata</i>	EN	BO, BR, HO, JI, LE, OL, OS, PL, PR, ÚS
vari bělopásý	<i>Varecia variegata subcincta</i>	EN	PR
lori štíhlý	<i>Loris tardigradus nordicus</i>	EN	PL, PR
lviček zlatohlavý	<i>Leontopithecus chrysomelas</i>	EN	DK, PR
lviček zlatý	<i>Leontopithecus rosalia</i>	EN	DK, JI, OL, ÚS
tamarin pinčí	<i>Sanguinus oedipus</i>	EN	BO, BA, DK , HO, JI, KO , LI, OL, PL, ÚS
mirikina lemuří	<i>Aotus lemurinus griseimembra</i>	EN	JI
chápan středoamerický	<i>Ateles geoffroyi vellerosus</i>	CR	LE, PR
kočkodan Dianin	<i>Cercopithecus diana diana</i>	EN	OS, ÚS
kočkodan Rolowayův	<i>Cercopithecus diana rolowayi</i>	CR	BO
makak chocholatý	<i>Macaca nigra nigra</i>	EN	BR, DĚ
makak lvi	<i>Macaca silenus</i>	EN	LI, OS, PL, ÚS
hulman jávský	<i>Trachypithecus auratus</i>	EN	DK, ÚS
gibon bělolící	<i>Nomascus leucogenis</i>	EN	LI, OS, ÚS
gorila nížinná	<i>Gorilla gorilla gorilla</i>	EN	DK, LE, PR
šimpanz	<i>Pan troglodytes</i>	EN	BA, BR, DK, HO, LI, OS, PL, SP
orangutan	<i>Pongo pygmaeus</i>	EN	BO, ÚS
orangutan sumaterský	<i>Pongo pygmaeus abelli</i>	CR	LI, PR
orangutan bornejský	<i>Pongo pygmaeus pygmaeus</i>	EN	BO, DK, ÚS
dhoul	<i>Cuon alpinus</i>	EN	OL
dhoul čínský	<i>Cuon alpinus lepturus</i>	EN	OL
pes hyenovitý	<i>Lycaon pictus</i>	EN	BA, DK
panda červená	<i>Ailuurus fulgens</i>	EN	LI, OS, PR, ÚS
norek evropský	<i>Mustela lutreola</i>	EN	BO, DĚ, CH
fosa	<i>Cryptoprocta ferox</i>	EN	BA, DK, OL, ÚS
lev indický	<i>Panthera leo persica</i>	CR	OS, PR
levhart čínský	<i>Panthera pardus japonensis</i>	EN	LI, PL
levhart cejlonský	<i>Panthera pardus kotiya</i>	EN	BA, BR, JI, OS
levhart mandžuský	<i>Panthera pardus orientalis</i>	CR	DĚ, OL, PR, ÚS
levhart perský	<i>Panthera pardus saxicolor</i>	EN	BO, DĚ, DV, HO, JI, SP, ÚS
tygr	<i>Panthera tigris</i>	EN	LI
tygr, bílá forma	<i>Panthera tigris</i>	EN	BA, LI
tygr usurijský	<i>Panthera tigris altaica</i>	CR	DK, HO, KO, LE, OL, OS, PL, PR, SP

Tab. 2. (pokračování)
Table 2. (continued)

české jméno Czech name	vědecké jméno scientific name	kategorie category	chovatel keeper
tygr indočínský	<i>Panthera tigris corbetti</i>	EN	PR
tygr sumaterský	<i>Panthera tigris sumatrae</i>	CR	BA, BR, JI, PR , ÚS
irbis	<i>Uncia uncia</i>	EN	CH, JI , LI, OS, PL, ÚS
slon indický	<i>Elephas maximus</i>	EN	PR
slon bengálský	<i>Elephas maximus bengalensis</i>	EN	LI, OS, ÚS
oseľ somálský	<i>Equus africanus somaliensis</i>	CR	DK, LI , ÚS
zebra Grévyho	<i>Equus grevyi</i>	EN	BR, DK, OS, PR
kulan	<i>Equus hemionus kulan</i>	CR	BO, BA , BR, KO, PR
onager	<i>Equus hemionus onager</i>	CR	CH
kůň Převalského	<i>Equus przewalskii</i>	EW	BO , BA, BR, CH, KO, PR
zebra Hartmannové	<i>Equus zebra hartmannae</i>	EN	BO , DK, ÚS
nosorožec tuponosý severní	<i>Ceratotherium simum cottoni</i>	CR	DK
nosorožec dvourohý	<i>Diceros bicornis</i>	CR	DK
nosorožec indický	<i>Rhinoceros unicornis</i>	EN	DK
hrošík liberijský	<i>Hexaprotodon liberiensis</i>	EN	BA, DK, JI, KO, OL
sambar skvrnitý	<i>Cervus alfredi</i>	EN	DĚ
sika vietnamský	<i>Cervus nippon pseudaxis</i>	CR	BA, OS , ÚS
jelen milu	<i>Elaphurus davidianus</i>	CR	BA , BR , CH , OS , PR
adax	<i>Adax nasomaculatus</i>	CR	BA , BR , DK , HO , LE , OL , PR , ÚS
zubr	<i>Bison bonasus</i>	EN	BA, CH , KO , PL, PR
anoa nížinný	<i>Bubalus depressicornis</i>	EN	OL, PR , ÚS
anoa horský	<i>Bubalus quarlesi</i>	EN	DĚ
takin čínský	<i>Budorcas taxicolor bedfordi</i>	EN	CH, LI
takin indický	<i>Budorcas taxicolor taxicolor</i>	EN	BR , CH, PR
kozorožec kavkazský	<i>Capra caucasica</i>	EN	BO , DĚ, OL , PR
koza šrouborohá	<i>Capra falconeri</i>	EN	OL
koza šrouborohá	<i>Capra falconeri heptneri</i>	CR	BA , BO , LI
kozorožec nubijský	<i>Capra nubiana</i>	EN	BA
gazela dama	<i>Gazella dama dama</i>	EN	DK
gazela písková	<i>Gazella leptoceros</i>	EN	DK
přimorožec šavlorohý	<i>Oryx dammah</i>	EW	BA, DK, HO, PL, PR
přimorožec arabský	<i>Oryx leucoryx</i>	EN	DK, LE
bongo	<i>Tragelaphus euryceros isaaci</i>	EN	BO, DK , LI, PR
bodlinatka turecká	<i>Acomys cilicicus</i>	CR	BO , PL , PR
křeček velký	<i>Hypogeomys antimena</i>	EN	PL, PR
pískomil arabský	<i>Meriones arimalius</i>	EN	PL
křeček zlatý	<i>Mesocricetus auratus</i>	EN	BR, KO, LI

zahrady odchovu natraktivních (byť vzácných) zvířat, např. kulanů či onagerů. To není fatální záležitost, pokud v přírodě existují životaschopné populace, ale i v takových případech by k omezení chovu (či dokonce k utrácení “přebytečných” jedinců!) mělo docházet jen po konzultaci s ostatními regionálními zahradami, případně na doporučení koordinátora celosvětového chovu příslušného druhu (VOLF 2005).

LITERATURA

- ANONYMUS, 2007: *Ročenka Unie českých a slovenských zoologických zahrad*. Zoologická zahrada hl. m. Prahy, Praha, 376 pp.
- RED DATA BOOK, 2007: *The IUCN Red List of Threatened Species*. www.iucnredlist.org
- VOLF J., 2002: *Odysea divokých koní*. Academia, Praha, 142 pp.
- VOLF J., 2005: Dilema chovatelů asijských oslů. *Živa*, **53**: xi.
- VOLF J., 2008a: Africký divoký osel – jeho historie a přítomnost. *Živa*, **56**: 34–36.
- VOLF J., 2008b: Osel somálský a jeho chov v lidské péči. *Živa*, **56**: 183–185.
- VOLF J., 2009: Kam s ním? *Živa*, **57**: lxvi.